

Social Work & Education

©SW&E. 2024

УДК 796.01:796.03:796.08

DOI: 10.25128/2520-6230.24.2.10

Ганна ЛЕСЬКІВ- БОНДАРЧУК,

керівник фізичного виховання,
Кременецький лісотехнічний
фаховий коледж, Україна;
ani4ka2888@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-4894-0059>

Статус статті:

Отримано: березень 29, 2024

1-ше рецензування: лютий 19, 2024

Прийнято: травень 30, 2024

Г. Леськів-Бондарчук (2024). Сучасний стан підготовки майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої роботи з людьми третього віку у закладах вищої освіти України та країн Європейського Союзу *Social Work and Education*, Vol. 11, No. 2. pp. 292-307.
DOI: 10.25128/2520-6230.24.2.10

СУЧАСНИЙ СТАН ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ З ЛЮДЬМИ ТРЕТЬОГО ВІКУ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. У статті розглянуто деякі аспекти підготовки майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої роботи з людьми третього віку. Українське соціально-економічне місце розташування диктує нові вимоги підготовки фахівців. Необхідно розширити можливості вибору напрямів навчальних планів освітнього процесу, що дає змогу студентам підвищувати рівень самоосвіти. Сьогодні спостерігається підвищення рівня професійного та соціального престижу спортивною освітою, покращення матеріальних ресурсів, збільшення фінансування, зростання ролі міжрегіональних закладів. Система спортивною освіти має розвиватися динамічно, використовуючи досягнення науки, найновіші освітні технології та найкращі методи. Основний стратегічний курс вищої освіти має бути спрямований на підвищення рівня професійних навичок, кваліфікації, етики.

У статті розглядається сучасний стан підготовки майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої роботи з людьми третього віку в університетах Європи (на прикладі Норвегії, Швеції, Польщі), основні типи університетів, що здійснюють підготовку студентів у країнах Європи, систему управління університетами Європи, особливості організації навчального процесу. Система освіти кожної з європейських країн має багатовіковий досвід, свої традиції в галузі освіти і характеризується низкою національних особливостей. Відмінності проявляються у структурній організації процесу навчання, у змісті освіти, у методах і формах організації навчального процесу, а також на рівні органів управління. Тенденцією сучасної системи підготовки студентів у вищих навчальних закладах Європи є пріоритет державних класичних і педагогічних університетів.

Ключові слова: спортивно-оздоровча робота, заклади вищої освіти, люди третього віку, навчальний план, бакалавр, магістр, професійна підготовка.

ВСТУП

Розвиток усіх сфер сучасного суспільства вимагає зростання і примноження висококваліфікованого кадрового, інтелектуального потенціалу, що покликани здійснити системи освіти, і зокрема ВНЗ (Дубовой, 2021, 45). В Україні, як і в усьому світі, намітилися тенденції, що призвели до зростання актуальності проблеми якості освіти, пошуку нових підходів до якості підготовки майбутніх фахівців. У концепції модернізації визначено якості, які необхідні майбутньому фахівцеві: моральність, підприємливість, здатність самостійно приймати відповідальні рішення, мобільність, динамічність, конструктивність, почуття відповідальності. Соціально-економічні вимоги нашого суспільства, що розвивається, передбачають підготовку конкурентоспроможного фахівця, з високопрофесійним ставленням до праці та потребою в безперервній самоосвіті, саморозвитку в професійній діяльності, готового до адаптації в мінливому соціокультурному середовищі, самоактуалізації. Майбутній фахівець має володіти сформованістю цілісного світорозуміння та сучасного наукового світогляду.

Зміни, що відбулися останнім часом у соціально-економічному житті нашого суспільства, призвели до несприятливої медико-демографічної ситуації, що викликає в суспільстві обґрунтоване занепокоєння, оскільки збільшується захворюваність, зростає інвалідизація і зростає соціальне навантаження на людей третього віку. У зв'язку з цим актуальними стають питання вдосконалення підготовки спеціалістів для роботи з людьми третього віку, специфічні особливості та потреби яких потребують застосування різноманітних та ефективних методів, форм та професійних технологій у діяльності фахівця (Андрєєва, 2019, 36).

У педагогічній науці нагромаджено певний запас знань для розв'язання проблеми професійної підготовки (В. Андрущенко, П. Гусак, Н. Дем'яненко, В. ремень, О. Матвієнко, Н. Рідей, П. Саух та ін.). Дані дослідження доводять, що на сьогоднішній день велика увага приділяється адресній професійній підготовці фахівців, яка будується як відкрита, гнучка і варіативна. Аналіз цих робіт показав, що розвиток ринкової економіки не може обмежуватися тільки процесом зміни економічної структури українського суспільства, тому рівень сформованості професіоналізму майбутнього фахівця дає змогу молодому спеціалісту швидше адаптуватися до наявних проблем у сфері зайнятості, перерозподілу трудових ресурсів і забезпечення кваліфікованими фахівцями цілих галузей, які відчувають дефіцит профільно підготовлених працівників.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Необхідність розв'язання цих проблем актуалізує розвиток професійної діяльності в галузі спортивно-оздоровчої роботи. Питанням удосконалення професійної підготовки в цій сфері присвячено низку досліджень (О. Андрєєвої, О. Благій, О. Ажиппо, М. Дутчака, О. Жданової, Є. Приступи). Теоретичні розробки дослідження цієї проблеми ми знаходимо в роботах І. Асаулук, Є. Бажєнкова, О. Базильчук, Н. Белікової, Ю. Дутчак, Т. Круцевич, Н. Міцкевич, О. Носко, А. Огнистого та ін.

Різним аспектам професійної підготовки майбутніх фахівців для фізкультурно-оздоровчої роботи з різними категоріями населення в Україні та за кордоном присвячено наукові дослідження О. Андрєєва, М. Бердус, В. Видріна, Г. Виноградова, А. Джумаєва, Ю. Рижкіна, М. Якобсона, L. Barnett, D. Blakenship, H. Gibson, I. Kielbasiewicz-Drozdowskiej, P. Leith, A. Pilawska, W. Petryński, J. Singleton, C. Stevens, C. Ross, J. Young, T. Tapps, M. Wells, T. Wolańska та ін. Однак, незважаючи на широкий діапазон проведених наукових досліджень, проблема підготовки фахівців з фізичної культури і спорту до спортивно-оздоровчої роботи з людьми третього віку ще не була предметом спеціального дослідження.

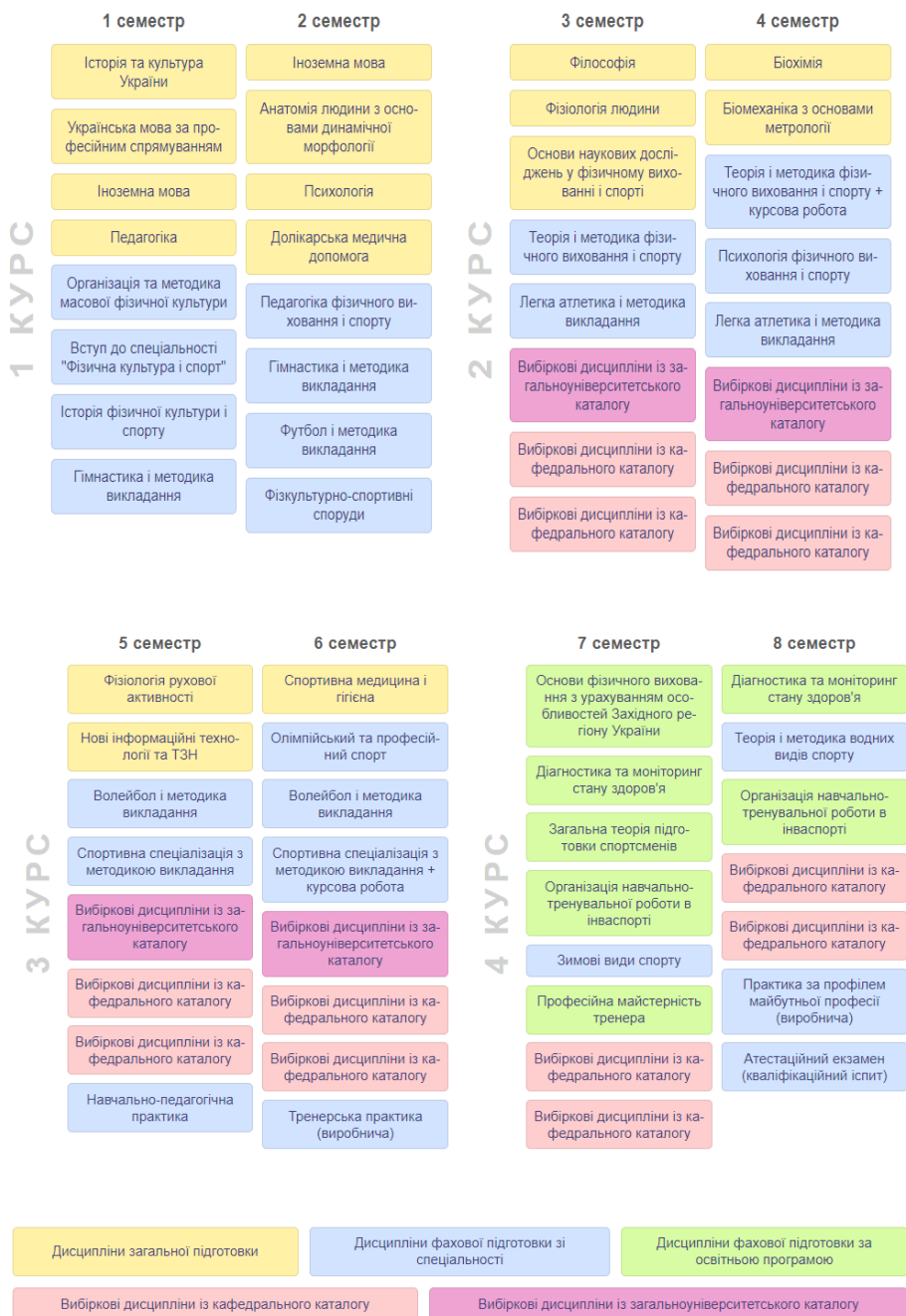
МЕТОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ є теоретичний аналіз сучасного стану підготовки майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої роботи з людьми третього віку у закладах вищої освіти України та країн Європейського Союзу.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання і спорту спеціальності – 017 «Фізична культура і спорт» передбачає передусім оволодіння професійними навичками та вміннями, необхідними для проведення спортивно-масової та фізкультурно-оздоровлювальної роботи з людьми різної вікової групи. Програма підготовки «Бакалавр з фізичної культури і спорту» складається з навчальних дисциплін циклу загальної підготовки та фахового (професійно-практичного) циклу. Цикл загальної підготовки та фаховий (професійно-практичний) містить у своїй основі «Нормативні навчальні дисципліни», «Вибіркові навчальні дисципліни (за вибором навчального закладу)», «Вибіркові навчальні дисципліни (за вибором студента)» (Плачинда, 2023, 156).

Так же як і в Європейських країнах навчання проходить за двома професійними рівнями: бакалавр і магістр. Вища освіта за першим (бакалаврським) рівнем спрямована не тільки на загальну, але й професійну підготовку спеціаліста, який володіє технологіями фізичної культури, прагне до самоосвіти та самовдосколення.

Так проаналізувавши освітні програми за напрямком «Фізична культура та спорт» бачимо, що на першому освітньому рівні, наприклад Ужгородський національний університет, пропонує компоненти освітньо-професійної програми подані на рисунку 1.

Рис. 1. Компоненти освітньо-професійної програми Ужгородського національного університету

Як бачимо до освітньо-професійної програми входять: дисципліни загальної підготовки, дисципліни фахової підготовки зі спеціальності, дисципліни фахової підготовки за освітньою програмою, вибіркові дисципліни із

кафедрального каталогу, вибіркові дисципліни із загально-університетського каталогу.

В той же час підготовка за другим рівнем вищої освіти «магістр» відрізняється. До освітньо-професійної програми вже входять обов'язкові компоненти (цикл загальної та професійної підготовки) та вибіркові компоненти (цикл загальної та професійної підготовки). Приведемо приклад на Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» (табл.1).

**Таблиця 1: Перелік компонент освітньо-професійної програми
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка»**

Код о/к	Компоненти освітньої програми (навчальні дисципліни, курсові проекти (роботи), практики, кваліфікаційна робота)	К-сть кредитів
Обов'язкові компоненти		
I. Цикл загальної підготовки		
ОК 1	Методологія та методика наукових досліджень у фізичному вихованні та спорті	4
ОК 2	Педагогіка вищої школи	4
ОК 3	Теорія і методика фізичного виховання у закладах освіти	4
ОК 4	Ділова іноземна мова	3
II. Цикл професійної підготовки		
ОК 5	Теорія та методика спортивного тренування	5
ОК 6	Теорія та методика адаптивної фізичної культури та спорту	5
ОК 7	Моделювання здорового способу життя та фізкультурно-оздоровчої діяльності	3
ОК 8	Основи оздоровчого фітнесу	4
ОК 9	Управління персоналом у сфері фізичної культури та спорту	4
ОК 10	Науково-педагогічна практика	6
ОК 11	Дослідницька практика (за темою кваліфікаційної роботи)	9
ОК 12	Кваліфікаційна робота	15
Вибіркові компоненти		
I. Цикл загальної підготовки		
УВМ1	Вільний майнор 1	4
II. Цикл професійної підготовки		
Мейджор 1 (Блок вибірових дисциплін №1 за освітньою програмою)		
1ММ1	Організація спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи	4
1ММ2	Сучасні здоров'язберезувальні технології	4
1ММ3	Теорія і методика фізичної рекреації	4

1MM4	Основи персонального тренінгу	4
1MM5	Основи допінг-контролю у спорті	4
Мейджор 2 (Блок вибірових дисциплін №2 за освітньою програмою)		
2MM1	Теорія і методика спорту для всіх	4
2MM2	Теорія і методика спорту вищих досягнень	4
2MM3	Засоби відновлення фізичної працездатності спортсмена	4
2MM4	Тренажерні пристрої у фізичному вихованні та спорті	4
2MM5	Оздоровчо-рекреаційні технології у фізичному вихованні	4
Мейджор 3 (Блок вибірових дисциплін №3 за освітньою програмою)		
3MM1	Мануальні методи відновлення	4
3MM2	Теорія і методика фізичного виховання у спеціальних медичних групах	4
3MM3	Спортивна медицина	4
3MM4	Кінезіологія	4
3MM5	Нутріціологія	4
Обсяг освітньо-професійної програми		90

Аналіз літератури свідчить про значне зростання інтересу до питань організації процесу професійної підготовки фахівців фізичного виховання а країнах Європейського Союзу. Норвегія була однією з перших країн, яка почала реалізацію цілей Болонського процесу. Ринок праці країни вважається одним із найпривабливіших із низьким рівнем безробіття (4,5%) та хорошими можливостями для працевлаштування випускників, їх професійного розвитку та мобільності.

Система вищої освіти Норвегії включає державні університети, спеціалізовані університети, інститути мистецтв, державні коледжі, що реалізують професійну вищу освіту, і приватні коледжі. У країні прийнята триступенева система наукових ступенів: бакалавр, магістр і доктор. Ступінь бакалавра вимагає трьох років навчання, після закінчення яких студенти отримують диплом, що дорівнює 180 кредитам (ECTS). Водночас існують чотирирівневі бакалаврські програми, розраховані насамперед на творчі професії. Норвезькі університети вимагають глибокого розуміння галузі, яку студенти вивчатимуть на рівні магістра. Тому це необхідно після закінчення бакалавра за тією ж або спорідненою спеціальністю.

Професійна підготовка фахівців у сфері фізичного виховання здійснюється в спеціалізованому університеті – Норвезькій школі спорту (Норвезька спортивна академія, НІН) (2018), який є державним вищим навчальним закладом національного значення. Університет досліджує питання фізичної культури і спорту, здійснює підготовку та присвоює професійно-кваліфікаційні звання спеціалістам у цій галузі. Протягом останнього десятиліття університет був національним центром спортивної експертизи та займався розробкою офіційних спортивних стандартів і методик.

Професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання в Норвезькій школі спорту вирізняється різноманітністю напрямів і змісту спеціалізованих програм бакалавра: тренерська діяльність і спортивна психологія; фізичне виховання різних верств суспільства; спортивний менеджмент, спорт у суспільстві; фізкультури на відкритому повітрі та викладач кафедри фізичного виховання та спорту (Атаманюк, 2021, 12).

Підготовка тренерів та спортивних психологів на першому академічному рівні (Бакалавр тренерської роботи та спортивної психології) передбачає трирічний термін навчання загальною кількістю 180 кредитів (ECTS) в НІН. Навчальні плани підготовки фахівців з фізичної культури і спорту розроблено відповідно до «Наказу про граничний план трирічної підготовки педагогічних кадрів з предметів практичного та естетичного спрямування» (2013 р.).

Перший рік навчання включає загальні предмети для всіх програм бакалавра (30 кредитів (ECTS)), решта – специфічні для кожної програми, які дають студенту мультидисциплінарні базові знання та навички. Протягом першого року навчання студенти отримують базові теоретичні знання та практичні навички щодо ролі тренера, спортивного психолога з урахуванням особливостей сучасного ринку спортивних послуг; формують навички планування, організації, тестування та оцінки, психологічної підтримки як окремих спортсменів різної кваліфікації та віку, так і команд в цілому (Павлюк, 2017, 157).

На другому курсі студенти обирають один із двох профілів: тренерський або спортивний психологічний, що дозволяє розширити знання та сформувати практичні навички, а також набути професійного досвіду, а саме завдяки низці факультативних курсів та участі в міжнародному обміні. На цьому етапі навчання студенти, які обирають тренерську професію, можуть вибрати певний вид спорту, який вони можуть приєднати до практики. Під час практики (2–3 рік навчання), який організовується у співпраці зі Спортивною асоціацією Норвегії та/або асоціацією, клубом обраного виду спорту, студенти отримують практичні навички майбутньої професійної діяльності.

Основними завданнями третього року навчання є безпосередня підготовка студентів до виконання професійних обов'язків щодо конкретних професійних завдань та написання бакалаврської роботи (бакалаврська робота).

Оцінювання успішності студентів здійснюється за допомогою тестування протягом навчального року та включає широкий спектр методів оцінювання: екзамен (усний, письмовий, дистанційний), щотижневі завдання, обов'язкові звіти, виступи студентів, тематичні дослідження, групові проекти, семінари тощо (Дудіцька, 2019, 210).

Таким чином, ступінь бакалавра дозволяє опанувати фундаментальні сучасні науки та практичні знання в тренерській діяльності; готує майбутнього фахівця до виконання завдань, пов'язаних з практикою, навчанням та організацією занять фізичною культурою і спортом дітей, підлітків, спортсменів різної кваліфікації та рівня, людей з обмеженими фізичними можливостями. Студенти вивчають особливості практичної діяльності тренера та спортивних психологів у процесі виконання конкретних навчальних проектів, проходження практики, виконання наукових проектів.

Окрім бакалаврів, університет пропонує магістерську програму зі спортивних наук, яка включає п'ять напрямків: коучинг та психологія; фізична активність; спортивна медицина; фізичне виховання і педагогіка; фізична культура та суспільство на загальну суму 120 кредитів (ECTS).

Магістерська програма підготовки «Коучинг і психологія» забезпечує загальну спортивну наукову компетентність і розрахована на 2 роки навчання. Перший рік охоплює обов'язкові курси та тематичні семінари загальною сумою 60 кредитів (ECTS). Другий рік охоплює магістерську роботу, 60 кредитів (ECTS) (табл. 2). Програма підготовки магістрів призначена для вдосконалення теоретичних знань і методів спортивної науки, проведення спеціалізованих досліджень у відповідній галузі.

Таблиця 2: Структура навчального плану магістра (Coachingogidrettspsykologi) для програми «Тренерська та спортивна психологія» в Norgesidrettshøgskole, Осло (2 роки навчання)

Код теми	Назва предмета	CTS	E
Обов'язкові предмети			
ВІТ400	Теорія спортивної науки	5	
МЕТ400	Наукові методи дослідження	5	
МА400	Освіта та менеджмент у спорті	10	
МА401	Психологія спорту та фізичної активності	10	
МА403	Наукові дослідження психології спорту	10	
МЕТ410	Спеціалізовані методи дослідження в спорті (науковий проект)	5	
МА500	Магістерська робота	60	
Рекомендовані методи дослідження (виберіть один)			
МЕТ405	Дослідження якості	5	
СТА400	Статистика	5	
Рекомендована спеціалізація (оберіть одну)			
МА402	Прикладна спортивна діяльність і психологія	10	
МА404	Футбол і наука	10	

Протягом першого року навчання методика викладання змінюється залежно від курсу: лекція, самостійна робота, групові завдання, презентації (реферати, критичний аналіз навчальних програм), звіти про виконані проекти. Другий рік навчання присвячений магістерській роботі, яка є індивідуальним завданням для кожного студента. Дисертаційна магістерська робота подається у вигляді завершеного проекту або наукової статті, опублікованої англійською мовою.

Важливою особливістю освітньої діяльності університету є широке залучення студентів до наукової діяльності. В університеті функціонує ряд провідних світових наукових центрів, які вивчають питання спортивного травматизму, спортивної психології, дитячо-юнацького спорту, вищих спортивних досягнень.

Загалом аналіз підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту засвідчує, що норвезький університет проводить значну роботу з підготовки тренерів і

спортивних психологів. Впроваджено багаторівневу систему. Визначено сукупність предметів і спецкурсів, викладання яких забезпечує формування системи знань із загальної системи анатомії, фізіології, спортивної практики, психології спорту, а також прикладних аспектів фізичної діяльності та спорту. Випускники університету можуть використовувати свої знання та вміння у таких сферах професійної діяльності: тренер зі спорту всіх вікових категорій та професійних рівнів (включаючи командні види спорту); координатор, тренер, спортивний менеджер у спортивних школах, клубах; координатор і менеджер Федерації спорту Норвегії та спеціалізованих асоціацій; спортивний психолог (Атаманюк, 2021, 286).

У Швеції професійна підготовка фахівців з фізичного виховання і спорту здійснюється в університетських коледжах та університетах. Університети та коледжі у Швеції мають високий ступінь автономії, що виявляється в праві індивідуально розробляти та впроваджувати освітні програми та навчальні плани відповідно до загальних цілей і стандартів професійної підготовки майбутніх спеціалістів, що визначено в Законі про вищу освіту Швеції (1992 р.) та Вищій Указ про освіту (1993).

Університети Швеції здійснюють підготовку спортивних тренерів і вчителів за програмами трьох освітніх циклів: бакалавр, магістр, доктор. Перший цикл (бакалаврська програма) — це програма навчання для тих, хто закінчив школу, і зазвичай триває три роки. Магістерська програма є наступним циклом навчання у вищому навчальному закладі і триває один-два роки.

Ступінь бакалавра передбачає 180 академічних кредитів (ECTS) за основним напрямом підготовки, передбачає три семестри (90 кредитів (ECTS)) і включає виконання наукового проекту (15 кредитів (ECTS)). Навчання на другому циклі (магістерській програмі) передбачає вдосконалення знань і навичок і включає 60 кредитів (ECTS) протягом одного навчального року або 120 кредитів (ECTS) протягом двох навчальних років.

Підготовка тренерського складу здійснюється в Школі спорту і здоров'я Швеції, Інституті фізичної культури і спорту армії Швеції, а також на спеціалізованих факультетах університетів.

Шведська школа спостережень і наук про здоров'я (*Університет гімнастики та спорту, GIH*) — найстаріший спортивний навчальний заклад, спеціалізований державний вищий навчальний заклад, провідний науковий центр, що досліджує проблеми фізичної культури, спорту, систем оздоровлення та загального здоров'я людини. GIH виконує функцію органу державної програми регулювання спорту, який відповідає за академічну підготовку тренерів, тренерів з фітнесу, інструкторів з рухової діяльності, вчителів фізичної культури. З 2011 року в університеті відкрито аспірантуру, що є позитивним аспектом концепції безперервної освіти в контексті комплексної стратегії освіти та розширює можливості для професійної мобільності випускників фізкультурно-портового профілю (Бойко, 2023, 5).

На бакалавраті університет здійснює підготовку фахівців за такими напрямками: спортивна наука та тренер-програміст; спортивно-оздоровчий програміст за спеціальністю дидактика; програміст науки про спорт і здоров'я; програміст спортивного менеджменту. «Програміст спортивної науки та тренерства» (*Програма для тренера*) програма передбачає загалом 180 кредитів

(ECTS) навчального навантаження. Структура навчального плану складається з 6 курсів, які включають відповідний модуль:

1. *Спортивна наука та тренування – 30 кредитів (ECTS):* «Вступ» – 1,5 кредити (ECTS); «Анатомія і фізіологія I» – 7,5 кредитів (ECTS); «Анатомія і фізіологія II» – 7,5 кредитів (ECTS); «Історія спорту та спорт у суспільстві» – 6 кредитів (ECTS); «Спортивна дидактика та прикладне спортознавство» – 7,5 кредитів (ECTS);

2. *Спеціальна спортивна методика – 30 кредитів (ECTS):* «Теорія та методика навчання I» – 7,5 кредитів (ECTS); «Теорія та методика навчання II» – 7,5 кредитів (ECTS); «Теорія і методика навчання III» – 7,5 кредитів (ECTS); «Спортивна медицина» – 7,5 кредитів (ECTS);

3. *Sports science and coaching – 30 кредитів (ECTS):* «Спеціалізація» – 7,5 кредитів (ECTS); «Методи дослідження» – 7,5 кредитів (ECTS); «Дипломна робота» – 15 кредитів (ECTS);

4. *Спортивна наука та коучинг II – 30 кредитів (ECTS):* «Прикладна фізіологія» – 7,5 кредитів (ECTS); «Спортивна дидактика та прикладне спортознавство 2» – 7,5 кредитів (ECTS); «Біомеханіка та управління моторикою» – 7,5 кредитів (ECTS); «Спортивна психологія» – 7,5 кредитів (ECTS);

5. *Спеціальна спортивна методика II – 30 кредитів (ECTS):* «Організація та лідерство I» – 7,5 кредитів (ECTS); «Спортивна педагогіка» – 7,5 кредитів (ECTS); «Спортивна психологія» – 7,5 кредитів (ECTS); «Організація та лідерство II» – 7,5 кредитів (ECTS);

6. *Спортивний тренінг III – 30 кредитів (ECTS):* «Тренерство» – 7,5 кредитів (ECTS); «Тренування на чемпіонатах» – 7,5 кредитів (ECTS); «Оптимальна продуктивність з точки зору харчування» – 7,5 кредитів (ECTS); «Найвища результативність з мультидисциплінарної точки зору» – 7,5 кредитів (ECTS) (теоретична мультидисциплінарна дисципліна, що включає виконання наукового проекту).

Практична підготовка майбутніх тренерських фахівців базується на співпраці університету та спортивних федерацій і реалізується в процесі виконання навчальних проектів та практикуму.

Бакалаври можуть продовжити навчання на другому циклі навчання. Магістерська програма розрахована на 120 кредитів (ECTS) і складається з обов'язкових (30 кредитів (ECTS)), факультативних курсів (60 кредитів (ECTS)) та магістерської кваліфікаційної роботи (30 кредитів (ECTS)) (табл. 3).

Важливою особливістю навчання у Шведській школі спорту є вдосконалення змісту підготовки тренерів шляхом аналізу відповідних освітніх програм. Таким чином, актуальність факультативних курсів визначається науковими темами, які досліджуються в університеті протягом відповідного року.

За результатами навчання випускники набувають теоретичних знань та практичних навичок, необхідних для реалізації цілей спортивного руху та розвитку видів спорту на національному та міжнародному рівнях; навички застосування передового наукового досвіду, аналізу підготовки спортсменів; здатність пов'язувати наукові теорії з професійними завданнями тренера та керівника спортивної асоціації/організації (Жданова, 2016, 86).

Таблиця 3: Структура навчального плану магістра за програмою «Магістерська освітня програма зі спортивних наук» (masterprogrammet i idrottsvetenskap) у Gymnastik-ochidrottshögskolan, GIH, Стокгольм

Назва курсу	ECTS
Перший рік навчання	
Обов'язкові курси	
«Спортивна наука»	7,5
«Методологія та дизайн дослідження в спортивній науці»	7,5
«Аналітична статистика для спортивної науки»	7,5
«Поглиблені дослідження щодо конкретного проекту»	7,5
<i>Факультативи</i>	
«Фізіологія спорту»	15
«Біомеханіка та руховий контроль»	15
Другий рік навчання	
Факультативні курси	
«Ефективність і навчання»	7,5
«Культура і навчання»	7,5
«Рухова активність і здоров'я»	7,5
«Спортивна психологія, мотивація»	7,5
<i>Дипломна робота</i>	30

Аналіз діяльності вищих навчальних закладів Норвегії та Швеції свідчить про те, що вони проводять значну роботу з підготовки фахівців у сфері фізичної культури і спорту, а саме тренерів. Вища спортивна освіта характеризується поєднанням фундаментальних наукових і професійних знань, що є надзвичайно важливим для досягнення освітніх результатів. Це сприяє активній самореалізації випускника, його конкурентоспроможності, професійній мобільності.

Слід зазначити, що підготовка тренерів насамперед орієнтована на забезпечення кадрових потреб закладів вищого рівня та масового спорту. Професійна підготовка майбутніх тренерів, спортивних педагогів, спортивних психологів розглядається як така, що зорієнтована на підготовку студентів до виконання певних видів професійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту. Важливість цього навчання зумовлена суспільними потребами. Оскільки сучасні роботодавці потребують фахівців, які володіють не лише концептуально-прикладною базою в рамках професійної галузі знань, а й навичками, що дозволяють ефективно використовувати ці знання в умовах безперервного розвитку та постійної модифікації, пов'язаної з сучасними тенденціями у спорті та фізичному вихованні здоров'я.

Аналіз літературних джерел виявив, що в Польщі діє польська класифікація видів діяльності (Polish Classification of Activity), яка в частині переліку видів діяльності на досліджуваній території схожа з Національним класифікатором України. Зокрема, у розділі P: «Діяльність, пов'язана з культурою, розвагами та відпочинком» у підрозділі 93 визначено такі групи: «Спортивна, розважальна та оздоровча діяльність» та рекреаційна) / класи: 93.11 - Діяльність спортивних споруд; 93.12 - Діяльність спортивних клубів; 93.13 - Діяльність об'єктів, що

слугують для поліпшення фізичного стану; 93.19 - Інша діяльність у спорті; 93.29 - Інша діяльність у сфері розваг і відпочинку; 96.04 - Діяльність з надання послуг для поліпшення фізичного стану (Balatska, 2020, 85).

В освітньому стандарті напряму підготовки «Фізичне виховання» (Standardy kształcenia dla kierunku studiów: Wychowanie fizyczne) зазначено, що випускник, закінчивши I ступінь, повинен бути підготовлений до популяризації здоров'я та рухової активності, самостійного планування та реалізації рухової активності для оздоровлення, відпочинку та фізичної гармонії в навчальних і фізкультурно-спортивних закладах. Випускник, який закінчив другу вищу освіту, повинен бути підготовлений до роботи в закладах фізичної культури; громадській організації; науково-дослідні інститути [8].

Перелік курсів та результатів навчання, які дають можливість студентам набути компетенцій, необхідних для проведення оздоровчої діяльності, різний. Зокрема, вивчаючи дисципліну «Теорія спорту (Teoria sportu)», студенти знайомляться з організаційними аспектами залучення дітей та молоді до масового спорту та рухового відпочинку. Студентський курс «Індивідуально-командний спорт (Sport indywidualny i zespołowy)» розкриває особливості підготовки та проведення спортивних змагань та оздоровчих заходів у сфері індивідуально-командних видів спорту. Студентський курс «Спеціальна фізична культура (Wychowania fizyczne specjalne)» розкриває особливості фізкультурно-оздоровчої діяльності дітей та молоді з обмеженими фізичними можливостями та дає можливість студентам набути навичок добору змісту, форм, методів і засобів рухової діяльності в дисфункціональних і комплексних формах.

Підготовка майбутніх фахівців з фізичного виховання в Польщі здійснюється в державних і приватних вищих навчальних закладах (академії фізичного виховання, факультети звичайних і технічних університетів). Навчання в студіях першого ступеня зазвичай триває 3 роки; другого ступеня – 2 роки. Випускники отримують ступінь бакалавра (licencjata wychowania fizycznego) або ступінь магістра (magistra wychowania fizycznego) з фізичного виховання (Рибалко, 2019, 486).

Спеціальності та спеціалізацію за напрямом підготовки «Фізичне виховання» навчальний заклад визначає самостійно, враховуючи вимоги ринку праці та наявні можливості для підготовки таких кадрів. Зокрема, в Університеті фізичного виховання імені Юзефа Пілсудського у Варшаві в студіях I та II ступенів можна отримати наступну спеціалізацію інструктора з рухового відпочинку: Аквафітнес (Aquafitness); Фітнес – сучасні види гімнастики (Fitness-powoczesne formy gimnastyki). В Академії фізичного виховання та спорту в Гданську виділяють наступні спеціалізації: Фітнес – силові вправи (фітнес – ćwiczenia siłowe); (кінезігеронтопрофілактика); Корекційна рухова активність (Dostosowana aktywność ruchowa); Аніматор відпочинку (animator?w rekreacji). У багатьох вищих навчальних закладах Польщі випускникам пропонують закінчити навчання за спеціальністю «Фізичне виховання», освіту в таких суміжних галузях, як «Туризм і рекреація», «Спортивний менеджмент» або «Спортивна журналістика». Слід зазначити, що напрям «Туризм і рекреація» в деяких польських університетах також включає спеціальність «фізична рекреація». Так, в Академії фізичного виховання і спорту в Гданську названа спеціальність включає

широкий спектр спеціалізацій (крім вищезгаданих): Фітнес для вагітних і після пологів (Fitness – dla kobiet w ciąży I po porodzie); Вітрильний спорт (Żeglarstwo jachtowe); Теніс (Tenis) та ін.

ВИСНОВКИ

В умовах оновлення нових стандартів вищої освіти для сфери фізичної культури і спорту, а саме 017 Фізична культура і спорт, слід використовувати досвід європейських шкіл підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту, в тому числі досягнення провідних вищих навчальних закладів Норвегії та Швеції. Найважливішим серед них є отримання фундаментальних знань з теорії спортивної підготовки, які поєднуються з постійною практикою або виконанням практичних проектів на базі наукових центрів і лабораторій. Характерною особливістю системи вищої фізкультурно-спортивної освіти зазначених країн є те, що освітня траєкторія підготовки фахівців у них виражається в послідовності етапів навчання, які студент повинен пройти для набуття знань, умінь, компетенцій.

У Польщі існує стандарт підготовки за напрямом «Фізичне виховання», а також освітній стандарт «Перелік результатів навчання за напрямом «Фізичне виховання». Ці документи містять перелік знань, навичок і компетенцій випускників, необхідних для рекреаційної діяльності. Перелік спеціальностей та спеціалізацій за напрямами «Фізичне виховання» та «Туризм і рекреація» навчальні заклади Польщі визначають самостійно, враховуючи вимоги ринку праці та наявні можливості для підготовки таких людей. Підготовка за спеціальністю «Руховий відпочинок» включає широкий спектр спеціалізацій і дозволяє отримати кваліфікацію інструктора з оздоровчого та рухового відпочинку як широкого, так і вузького профілю. Вищезазначені кваліфікації також можна отримати на курсах або в аспірантурі польських вищих навчальних закладів.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Перспективними завданнями є обґрунтування рекомендацій з підготовки майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої роботи з людьми третього віку на основі аналізу освітніх програм «Фізична культура і спорт»; введення досвіду країн Європейського Союзу підготовки майбутніх фахівців до спортивно-оздоровчої роботи в роботу українських ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

Андреева, О., Гакман, А. (2019) Залучення осіб похилого віку до оздоровчої рухової активності. Молодіжний науковий вісник Східно-європейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Фізичне виховання і спорт. №33. С.34-39.

Андреева, О., Гакман, А. (2019) Стан захворюваності та якість життя осіб похилого віку. Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Фізичне виховання і спорт. №36. С. 27-32.

Атаманюк, С. (2021) Теорія і практика підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до використання інноваційних видів рухової активності у професійній діяльності. Освіта. Інноватика. Практика. №9(2). С. 6–14.

Атаманюк, С., Кириченко, О. (2021) Практичні аспекти підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до використання інноваційних видів рухової активності у професійній діяльності. Освіта. Інноватика. Практика. № 3. С. 284–288.

Бойко, Ю., Соколенко, Л., Танасійчук, Ю. (2023) Інтеграція новітніх методик викладання фізичного виховання в закладах вищої освіти України з використанням технологій для дистанційного навчання. Академічні візії. №20. С. 1-9.

Гулько, Т., Рибалко, Л. (2023) Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичної культури та спорту в умовах воєнного стану в Україні. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. №2(10). С. 20–27.

Дубовой, О., Бабич, В., Дубовой, В., Зайцев, В., Галюза, С., Гордієнко, П., Малькова, Я. (2021) Проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в умовах дистанційного навчання в університетах. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. №6(344). Ч. 2. С. 40-48

Дудіцька, С. (2019) Вітчизняний та зарубіжний досвід використання засобів оздоровчо-рекреаційної рухової активності у людей похилого віку. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія №15. Науково педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт): зб. наукових праць. №3(111). С. 209-213.

Жданова, О., Чеховська, Л., Шевців, У. (2016) Підготовка фахівців з фітнесу за кордоном. Фізична реабілітація та рекреаційно-оздоровчі технології. №3. С. 85–90.

Павлюк, Р. (2017) Навчання на дослідницькій основі: європейські підходи до його характеристики. Освітологічний дискурс. №1-2. С. 155–164.

Плачинда, Т., Гулько, Т. (2023) Наукова складова професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту. Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки. №64. С. 152–158.

Рибалко, Л. (2019) Світовий досвід фізкультурно-оздоровчої діяльності у закладах вищої освіти. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. №3. С. 487–491.

Balatska, L., Liasota, T., Nakonechnyi, I., Hakman, A., Bezverkhnia, H., Kljus, O. (2020) Peculiarities of motor activity of the elderly. Motor activity of different social groups: Collective monograph. Riga, Latvia: «Baltija Publishing». №4. S. 81-87.

THE CURRENT STATE OF TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS FOR SPORTS AND RECREATIONAL WORK WITH PEOPLE OF THE THIRD AGE IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE AND THE EUROPEAN UNION COUNTRIES

Hanna LESKIV-BONDARCHUK, Head of Physical Education, Kremenets Forestry Professional College, Ukraine; ani4ka2888@gmail.com

Abstract. *The article deals with some aspects of training future specialists for sports and recreational work with people of the third age. The Ukrainian socio-economic location dictates new requirements for training. It is necessary to expand the possibilities of choosing the directions of the curriculum of the educational process, which allows students to increase the level of self-education. Today, there is an increase in the level of professional and social prestige of sports education, improvement of material resources, increased funding, and the growing role of interregional institutions. The system of sports education should develop dynamically, using the achievements of science, the latest educational technologies and best practices. The main strategic course of higher education should be aimed at improving the level of professional skills, qualifications, and ethics.*

The article examines the current state of training future specialists for sports and recreational work with people of the third age at European universities (on the example of Norway, Sweden, Poland), the main types of universities that train students in European countries, the management system of European universities, and the peculiarities of organizing the educational process. The education system of each European country has centuries of experience, its own traditions in the field of education and is characterized by a number of national peculiarities. Differences are manifested in the structural organization of the learning process, in the content of education, in the methods and forms of organizing the learning process, as well as at the level of governance. The trend of the modern system of student training in higher education institutions in Europe is the priority of state classical and pedagogical universities.

Key words: *sports and recreation work, higher education institutions, third age people, curriculum, bachelor's degree, master's degree, professional training.*

References

Andreeva, O., Gakman, A. (2019) Involvement of the elderly in health-improving physical activity. Youth Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka Eastern European National University. Series: Physical education and sports. №33. C.34-39. [in Ukrainian].

Andreeva, O., Gakman, A. (2019) The state of morbidity and quality of life of the elderly. Youth Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka Eastern European National University. Series: Physical education and sports. №36. C. 27-32. [in Ukrainian].

Atamaniuk, S. (2021) Theory and practice of training future specialists in physical culture and sports to use innovative types of motor activity in professional activities. Education. Innovation. Practice. №9(2). C. 6-14. [in Ukrainian].

Atamaniuk, S., Kyrychenko, O. (2021) Practical aspects of training future specialists in physical culture and sports to use innovative types of physical activity in professional activities. *Education. Innovation. Practice*. № 3. C. 284-288. [in Ukrainian].

Boyko, Y., Sokolenko, L., Tanasiychuk, Y. (2023) Integration of the latest methods of teaching physical education in higher education institutions of Ukraine using technologies for distance learning. *Academic visions*. №20. C. 1-9. [in Ukrainian].

Gulko, T., Rybalko, L. (2023) Professional training of future specialists in physical culture and sports under martial law in Ukraine. Psychological and pedagogical problems of the modern school. №2(10). C. 20-27. [in Ukrainian].

Dubovoi, O., Babich, V., Dubovoi, V., Zaitsev, V., Haluza, S., Gordienko, P., Malkova, Y. (2021) Problems of professional training of future specialists in physical culture and sports in the conditions of distance learning at universities. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University. Pedagogical Sciences*. №6(344). Ч. 2. C. 40-48. [in Ukrainian].

Duditska, S. (2019) Domestic and foreign experience in the use of means of health and recreational physical activity in the elderly. *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series #15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sport): collection of scientific papers*. №3(111). C. 209-213. [in Ukrainian].

Zhdanova, O., Chekhovska, L., Shevtsiv, U. (2016) Training of fitness specialists abroad. Physical rehabilitation and recreational and health technologies. №3. C. 85-90. [in Ukrainian].

Pavliuk, R. (2017) Research-based learning: European approaches to its characterization. *Educational discourse*. №1-2. C. 155-164. [in Ukrainian].

Plachinda, T., Gulko, T. (2023) Scientific component of professional training of future specialists in physical culture and sports. *Scientific Bulletin of Izmail State University of the Humanities. Series: Pedagogical Sciences*. №64. C. 152-158. [in Ukrainian].

Rybalko, L. (2019) World experience of physical culture and health activities in higher education institutions. *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University*. №3. C. 487-491. [in Ukrainian].

Balatska, L., Liasota, T., Nakonechnyi, I., Hakman, A., Bezverkhnia, H., Kljus, O. (2020) Peculiarities of motor activity of the elderly. *Motor activity of different social groups: Collective monograph*. Riga, Latvia: "Baltija Publishing". №4. S. 81-87.

Article history:

Received: March 29, 2024

1st Revision: May 19, 2024

Accepted: May 30, 2024